

Майстерія на вістрі пензля

– Творчість – це хронічна хвороба. Андрію Володимировичу, коли ви вперше відчули, що уражені цією недугою?

– Малював я завжди, скільки себе пам'ятаю. По-справжньому, звісно, захворів пізніше. Але ви токи беруть початок із дитинства, з Гайсина на Вінничині, де народився. Мій батько малював, мама вишивала. І мене змалку навчала цього. Так, я вишивав гладдю, хрестиком. Удома стояв старий «зінгер» – машинка, на якій мамин батько, мій дід Андрій (на його честь мене назвали) шив чоботи. У цій справі йому не було рівних. Машинку успадкувала мама. Шила на ній різноманітні сукні, про її майстерність містом ходила слава.

– Чи мали в юності амбіції – досягти небезабияких висот?

– Амбіції стосовно мого майбутнього передусім були в батька. Він закінчив педагогічне училище, але завжди мріяв стати художником. Окрім того, тато був першою скрипкою в училищному оркестрі. Й мене прагнув навчити гри на цьому інструменті. А коли зрозумів, що маю хист до малювання, таємно від мене написав листа до Ленінградської художньої школи. Про неї прочитав у «Пионерської правде». Звідти відповіли, що дитина здібна, але навіщо її везти в таку далечінь, якщо в Києві є ідентична дитяча школа – імені Шевченка. Батько написав до Києва й отримав відповідь: приїжджайте складати іспити. Школа розташовувалася на третьому поверсі академії образотворчого мистецтва і архітектури (тоді – художнього інституту), в цьому будинку, де ми з вами розмовляємо. Склавши іспити успішно, став школярем і самостійною людиною. Було мені тоді 11 років. Спочатку, коли залишався на са-

Андрій Чебикін – як той Посейдон. Річ не лише в зовнішній подібності. Наче міфічний володар морів, відомий графік та керівник двох академій Андрій Чебикін летить на своїй незримій колісниці штормами соціуму, паралельно приборкуючи хвилі, збалансовуючи припливи-відпливи свого неспокійного суспільно значущого буття. Переймається проблемами всього та всіх. Ігнорує недобррозичливців. І – малює. Виймає палиці з коліс, встромлені заздрісниками. Відстоює справедливість. І – малює.

Живе за суворим розкладом. І – малює.

Виховує художницький молодняк. Цінує повагу студентів та колег. І – малює.

Запалюється розповіддю про творчу лабораторію. І – малює.

Йому наростити б панцир і заритися з головою виключно в мистецтво. Та ні. Поєднуючи різновекторні таланти – художника й адміністратора, він не мислить себе без якоїсь частки свого рельєфного життя. Без якогось гребеня хвилі, без якоїсь підкореної вершини. А їх у нього чимало.

Про них, та не лише, ведемо розмову з Андрієм Чебикіним у його ювілейний рік. (Нагадаємо, у квітні відомому художникові виповнилося 65.)

Преамбула до графіки

моті, траплялося й сльозу пустити. Проте вже в 7 класі повністю опанував ситуацію. Став дорослим. Після кожної чверті їздив до батьків. А через поріг академії й досі ходжу.

– Хіба не закрадалися в юну душу сумніви стосовно правильності обраного шляху?

– Сумніви були ще навіть у 8–9 класі: туди я потрапив чи ні? Може, краще вступити на архітектурний факультет? Це все-таки більш практичний напрям для життя, ніж образотворче мистецтво. На що один мій друг обурився: тоді якого біса ти з дитинства вчився в цій школі? І додав: не будеш моїм другом, якщо зробиш таку дурницю. В останніх класах у нас був блискучий викладач-живописець Петро Жаров. Коли я прийшов на іспити, він мені сказав, що з живописом і композицією в мене проблем не буде, а ось з рисунком – складніше. І я подав документи на живописний факультет. Професори, що приймали іспити, звернули на мене увагу. На цей момент уже розумів, що бути художником для мене – це вже спосіб життя.

– А як відбувся перехід від живопису до графіки?

– Цікава історія. Коли став студентом, до нас у вуз направили молодих викладачів – Олександра Сальцева і Наталію Вергун. Вони закінчили Ленінградську академію. У Києві мали організувати монументальне відділення. Я рік у них навчався. Завдяки їм дуже багато нового для себе відкрив, особливо в рисунку. До цього з рисунком у мене якось не складалося – на відміну від живопису, в якому мені все було зрозуміло. Коли я закінчив перший курс, цих двох викладачів керівництво приборало з академії. Казали, що вони формалісти, що їм іще рано вести майстерню. Сальцев поїхав до Ленінграда, Наташа – до Харкова (нині вона відома художниця). А я написав заяву, що хочу перевестися на графіку. Відтоді нею захопився й досі про це не шкодую.

У скляному будинку

– Як в одній людині уживається керівник і художник?

– Уже намагався це аналізувати. У школі навіть комсоргом не був. Щоправда, мене обирали старостою класу. Наочний приклад для наслідування мав: мій батько працював директором школи. Я спостерігав за тим, як він поводився з людьми. Навколо нашого двору багато народу постійно крутилося. Батька просили написати якусь заяву, позов. Уся моя керівна місія в інституті зводилася до того, що впродовж усіх років навчання був капітаном волейбольної команди. Жилку адміністратора першою в мені розгледіла, мабуть, Надія Йосипівна Лопухова – художниця, дружина ректора Олександра Михайловича Лопухова. Коли він вирішив запросити мене на посаду проректора, мені було 34 роки, я викладав в інституті та вже мав звання заслуженого діяча мистецтва за творчу роботу. Від тієї пропозиції я ледь не впав, кажу: я ж художник! Лопухов мені: а я хто, по-твоєму, не художник?.. Поміркуй. У тебе зарплата яка? 180 карбованців. А буде 400. Розкажи своїй дружині, й вона тобі порадить, як вчинити.

– З його боку це був правильний хід...

– Увечері ми з дружиною пішли на республіканську виставку. Там зустріли Надію Лопухову. Ну що, запитала вона, погодилися? А Тома, моя дружина, каже: погодилися, погодилися. Я не дуже хотів того кар'єрного зростання. До речі, тоді ректор мені сказав: із завтрашнього ранку – форма номер один, і – на ро-

боту. Запитую: яка це форма номер один? Лопухов мені: біла сорочка, костюм, краватка, щоб був порядок. А я ж ходив до інституту в джинсах. Іще як уявив, що мені доведеться перед старими професорами з трибуни щось віщати, вчити, як жити далі!.. Чесно кажучи, я ніколи не керував у поширеному розумінні цього слова. Бо вважаю, що в мистецтві керувати не потрібно. Треба спрямовувати колектив і все робити колегіально. Це – моє бачення тодішнє й теперішнє.

– Як перевтілення сина сприйняв батько?

– Він був дуже пригнічений. Йому не зовсім подобалося навіть те, що я викладав. Хотів бачити мене виключно художником. Лопухов пішов з ректорства у 1985-му. Першою кандидатурою на своє місце він бачив мене. А Щербицький його не схвалив, бо мені ще не було 40 років. Настав 1989-й. Перебудова в розквіті. На новій демократичній хвилі в інституті намічались перші вибори ректора. Мене попросили балотуватися. Оскільки майбутнє вузу мені не було байдужим, подав належні документи.

– Коли вас таки обрали, вам було 43 роки! Як уявляли свою діяльність?

– Найважливішим, мабуть, є те, що мене саме обрали, а не призначили, й що це сталося напередодні незабарного проголошення незалежності України. Радянський Союз доживав лічені дні. Та якби мені тоді повідомили, що завтра Україна буде вільна, ніколи не повірив би, що це так швидко станеться.

А стосовно діяльності, то я ж не був зовсім новачком: усе-таки пропрацював шість років проректором. На честь мого обрання батько подарував мені червону книжечку – нотатник. І написав: «Віднині ти живеш у скляному будинку. Усі все бачать, усі все чують, усі все знають!»! Даруючи, промовив: що ти наробиш?! Його побоювання справдилися: часу для творчості в мене майже не лишалось.

– На вас звалився тягар величезної відповідальності. На початок вашого ректорства припали студентські заворушення, під час яких ви відверто захищали бунтівних вихованців свого вузу, приймали мудрі рішення в найгостріших ситуаціях. Та сама мудрість не дала вам зламатися під тиском інтриг, підступів, які закономірно супроводжують яскраву особистість на її шляху. Проте, як стверджував хтось із письменників, людині мистецтва час від часу належить занурюватися в мовчання, так само, як рибі належить іти на нерест в океан. Вам це занурення вдається? Коли знаходите час для малювання?

– Я в цьому кріслі не залишився б жодної хвилини, якби не мав змоги малювати, брати участь у виставках. Роблю тепер експозиції переважно персональні. Подекуди зі студентами своїми виставляюся. Коли не працював би творчо, не мав би права вважати себе викладачем. А малюю я вечорами та у вихідні. Субота в мене «чиста»: ми з друзями ходимо в сауну. Але й суботнього вечора інколи знаходжу можливість попрацювати. Три-чотири рази на рік їжджу у творчі групи. На пленери. Куди? У Немирів, біля моєї батьківщини – Гайсина. Багато років поспіль – у Севастополь. Здебільшого там усе й напрацьовую. Робити десять на рік – основних – створюється в таких групах.

Добірка журналу **Віче**

Андрій Володимирович ЧЕБИКІН – художник-графік, педагог. За тридцять п'ять років педагогічної діяльності створив своєрідну школу естампа. З 1985 р. керує майстернею вільної графіки Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. Ректор Київської національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (з 1989 р.), президент Національної академії мистецтв України (з 1997 р.). Працює в галузі станкової, книжкової графіки, монументального мистецтва. Твори зберігаються в Національному художньому музеї України (Київ), Державній Третяковській галереї (Москва), інших музеях і приватних колекціях України та світу. Голова Комітету у справах премії імені І. Огієнка. Член Національної спілки художників України.

Нагороджений орденом «Зірка Сенатора» Європейської академії природознавчих наук, орденами «За заслуги» I, II, III ступенів, Почесною грамотою Верховної Ради України, Золотою медаллю імені М. Б. Грекова, почесною відзнакою Київського міського голови «Знак Пошани», Золотою медаллю АМУ, дипломом імені Георгія Якутовича. Дійсний член (академік) Національної академії мистецтв України, народний художник України, професор, член Національної комісії у справах ЮНЕСКО, Сенатор Європейської академії природознавчих наук, зарубіжний почесний член Російської академії художеств, почесний член Української академії архітектури, лауреат Національної премії України імені Т. Г. Шевченка, премії імені І. Огієнка, премії Ленінського комсомолу.

Захистити школу

68

– Ви багато подорожуєте. Що можете сказати про місце українських художників у світі?

– Насправді там, де їх найбільше, я рідко буваю. Але вони часто відвідують Україну. За кордоном із багатьма українськими митцями я не зустрічався, але знаю про їхні долі. Загалом це – досить успішний пласт нашого художництва. До речі, за межами батьківщини знайшло себе й чимало випускників моєї майстерні вільної графіки. Багато років живе в Канаді Оксана Мовчан, її одразу визнали на Заході. Ми з нею свого часу їздили до Іспанії на студентський салон. У неї тоді купили роботи, й це піднесло її самооцінку. Антон Соломуха з 1970-х років працює в Парижі. Ви, певно, знаєте, що в Америці чимало вихідців з України. Один із них – графік Валентин Попов навчався в мене, коли я тільки починав викладати. Є мої випускники в Лондоні, Будапешті... А в Китаї академія має підшефну школу, де наші викладачі готують абітурієнтів для вступу до нас. Маємо певні угоди. Років із чотири тому в Шанхаї мала величезний успіх масштабна виставка визначних українських художників. Загалом міжнародна діяльність у нас кипить.

– Вітчизняне художнє життя нині пульсує в різних площинах: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Національна академія мистецтв України, Мистецький Арсенал, ПінчукАртЦентр, Національний художній музей... Як оцінюєте такий стан речей?

– Це блискуче! Щотижня отримую купу запрошень на різноманітні художні події. Але, безперечно, всюди потрапити фізично не можу. Якщо йдеться про виставки моїх студентів, моїх друзів, намагаюся піти обов'язково. Дуже добре, що мистецьке життя таке бурхливе. Хоча серед того всього бачу й чимало невігластва. Є, приміром, мистецтвознавці-ідеологи, котрі відмовляються від школи. (Буває, у нас працює, та не на наш вітряк дме.) Свої умовиводи мотивують тим, що мають успіх переважно ті, хто в школі не вчився, а ті, хто вчився, мають успіх усупереч тому.

– Важко уявити, що в Україні раптом не стало б мистецької школи.

– І що художник не знав би, що таке класичне мистецтво. Що таке форма, що таке закони композиції, колориту. Я, як керую, так і вчу: треба бути колегою з учнем. У жодному разі не можна задущити його особистість. Тому показуєш, розказуєш, приносиш чудові книжки. Запрошуєш на виставки. Радиш, щоб ходили до бібліотеки. Щоб опанувати фах, треба більше знати. До імпровізації справа дійде не одразу. Бо як можна імпровізувати, коли за душею нічого немає? Дехто зі студентів починає під мене лінію робити, ніби це так просто. Та щоб цю лінію провести, треба було твердим олівцем стільки паперу перепсувати! Поки зрозумієш оту пластику. Я коли веду лінію, відчуваю, що з цього боку в мене плоть, а з цього – повітря... Глядач має побачити щось цікаве, щось домислити, зрозуміти. Що з того, що ти правильно намалював натурницю? Найпевніше, вийде «похабщина». Треба вдихнути в природу життя, відчутти всю її красу. У цьому й полягає важливість школи.

Безперечно, в школі можуть бути різні вчителі. Є такі, що тиснуть або ж милуються тим, що промовляють з кафедри, не цікавлячись зворотним зв'язком: чи дитина все зрозуміла? Перше, про що говориш зі студентами: це – ваш спосіб життя. Якщо просто малювати – нічого не вийде. Треба отримувати задоволення. Ти нікого не схвилюєш, якщо сам не схвилювався. Отже, нам треба зберегти школу. Якщо школу занедбаємо, буде те, що сталося в Європі. У багатьох столицях немає нормальної мистецької школи. Нам про це професори тамтешні розповідають. Ось у Тулузі, наприклад, перейменували на вищу школу мистецтв навчальний заклад, що споконвіку був академією. Що вони там малюють, нічого не побачиш. Скрізь стоять комп'ютери. На стінах рукотворних робіт немає. Самі лише комп'ютерні відбитки. Ми теж повинні знати нові технології, без цього не обійтися. Але якщо забудемо, що і як робиться живою рукою, живим штрихом, дуже багато втратимо.

Правило повсякденності

– **Що більше людина чогось досягає, то менше друзів залишається навколо неї, проте більше стає тих, хто себе такими вважають.**

– Із друзями в мене все гаразд: їх не меншає. Просто рідше спілкуємося. Буває, не можу приділити їм достатньо уваги через зайнятість. Але вони це розуміють. Мій шкільний друг із сьомого класу – Тіберій Сільваші, теж дуже зайнята людина, часто виставляється за кордоном. Ми бачимось три-чотири рази на рік, але ніколи не зраджуємо одне одного. Він родом із Мукачєвого. Тож коли буваю у Закарпатті, привожу йому пляшечку сливовиці й угорську ковбаску. Було навіть таке, що в мене набралося аж дві пляшки – за два роки. Тобто бракувало часу, щоб зустрітися, скуштувати.

– **У вас творча родина: разом співіснують чотири веселі.**

– Окрім дружини-архітектора та двох синів-художників, є ще п'ята творча величина: онука Катерина. Вона в нас юна зірка балету, володарка багатьох міжнародних призів. На останньому конкурсі імені Сержа Лифаря отримала золоту медаль. А коли на випускному Катя вийшла на сцену, в мене сльози покотилися. Її вже запрошують на перегляд у Большой, Маріїнський, інші театри. Але, гадаю, їй краще залишатися тут.

– **Навесні, відзначаючи ювілей, ви представили в Національній академії мистецтв України виставку своїх вишуканих, естетських робіт. Перегорнувши сторінку круглої дати, за що взяли найперше?**

– Нині працюю над книжкою любовної лірики різних років Івана Драча. Продовжую оформляти «Кате-

рину» Шевченка. Процес просувається важко, не раз кидав цю справу. Бо треба було знайти щось своє для цього твору, а не повторювати самого Шевченка та всіх інших, хто ілюстрував поему. Що ще? Рисунок роблю. Дуже люблю китайську туш. Китайський пензлик, папір. Але за їхньою допомогою творю наше, українське. Я чимало разів був у Піднебесній, опанував ту цікаву технологію. Китайська каліграфія дає змогу багато чого досягти на папері. Це – моє. Я нині майже не користуюся пером. Малюю кінчиком пензля. Пензель дозволяє одним рухом перевести волосяну лінію в пляму, а потім знову перейти на волосяну. Це найвища майстерія! Скопіювати намальоване неможливо. Навіть я сам себе не скопіюю, бо то буде вже інший рисунок. Можу взяти чистий аркуш і бавитися лініями, плямами – щоб рука не засихала. Малюю і на нарадах: а що як раптом навпроти хтось сидить цікавий. Очі самі шукають об'єкт. Ідеш вулицею, бачиш дерево, як згруповані листочки, як люди збилися докупки...

69

Запитання-епілог

– **А з вами таке буває, що хочеться кинути всі організаційні навантаження й залишитися тільки художником? Може, навіть, не дуже відомим?**

– Знаєте, найбільше боюся розстатися зі студентами. Напевно, якби від початку жив без інституту, не досягнув би такої якості в рисунку, в майстерії. Коли був менш зайнятим, робив офорти. А як став проректором, в мене на них вже часу бракувало. Тож перейшов до щоденного малювання. Хоч би де я був – малював, малював. Таких рисунків море. І це такий матеріал для мене зараз! А завдяки постійній зайнятості, я виробив для себе правило: малювати маю повсякденно. У студентів я теж учусь. Інколи комусь із них ідею свою даруєш. А часом чиясь ідея народжує в мене мою. Це спілкування тримає мене у формі. Бо якби була тільки адміністративна робота й майстерня, можливо, давно «закляк» би. У мене колишніх студентів, мабуть, близько 300 уже є! Звісно, трапляється подекуди якась апатія, думаю собі: ну ще декілька краєвидів намалюю, чергову книжку закінчу. Чи потрібно це все комусь узагалі? Бувають такі хвилини. Але потім на душі розвидняється, виходить сонечко, і знову є настрої щось робити. І ти шаленієш від того!

Розмову вела Ольга КЛЕЙМЕНОВА.
Фото Ольги ПРОКОПЧУК.

Автограф Андрія ЧЕБИКІНА для читачів та колективу журналу «Віче»